

En disputats om udviklingen i de finanspolitiske ideer i Danmark 1930-1945.

P. Nørregaard Rasmussen

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: The article comments on a Danish dissertation on the evolution of fiscal-policy ideas in Denmark 1930-1945 by Niels-Henrik Topp.

Afhandlingen er med gode grunde antaget til forsvar for den statsvidenskabelige doktorgrad – og endnu hedder det dr. polit.! Det følgende refererer nogle af mine kommentarer som 2. officielle opponent, og som altid ved sådanne lejligheder kan det vel være, at de kritiske bemærkninger får overvægt. Dette er en følge af »forholdets natur«. Men antagelsen er i sig selv et stempel, der angiver kvalitet.

Som det ofte er tilfældet, har afhandlingen haft en lidt trang fødsel, hvilket ikke så meget skyldes »forholdets« som »omstændighedernes natur«. Skiftende arbejdspladser – man hutler sig frem – har givet varierende muligheder for koncentration om opgaven. Men nu er det hele i hus.

Hvordan ser huset så ud? Afhandlingens titel dækker indholdet. Efter indledende kapitler (1-3) følger en systematisk gennemgang af den teoretiske og politiske debat om finanspolitikens udformning i perioden. At samle dette materiale er afhandlingens fortjeneste. Fremstillingen er klar og »let at gå til«. Svagheden må siges at være, at man alt for ofte savner forf.'s egne kommentarer til de mange pro et contra synspunkter, som så redeligt refereres.

Det er nok muligt, at ganske enkelte af læserne vil sige, der er en masse banalt stof i afhandlingen. Vi har jo endnu iblandt os en lille gruppe, som har haft stoffet helt inde på livet: Thorkil Kristensen, Winding Pedersen, Gelting, Philip, Nyboe Andersen og enkelte flere. Men materien er på ingen måde banal for den blot lidt yngre generation, som forhåbentlig vil læse bogen og blive belært.

Allerede her må jeg have lov at rette en kritisk bemærkning. Når de nævnte (m.fl.) er lyslevende, hvorfor har forf. da ikke benyttet sig i højere grad af dette? Tale med

Jeg har med stort udbytte haft anledning til at drøfte det følgende – som dækker dele af min opposition (d. 6. marts 1987) – med de to øvrige medlemmer af bedømmelsesudvalget: P. Nyboe Andersen og Hans Brems.

En disputats om udviklingen i de finanspolitiske ideer i Danmark 1930-1945.

P. Nørregaard Rasmussen

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: The article comments on a Danish dissertation on the evolution of fiscal-policy ideas in Denmark 1930-1945 by Niels-Henrik Topp.

Afhandlingen er med gode grunde antaget til forsvar for den statsvidenskabelige doktorgrad – og endnu hedder det dr. polit.! Det følgende refererer nogle af mine kommentarer som 2. officielle opponent, og som altid ved sådanne lejligheder kan det vel være, at de kritiske bemærkninger får overvægt. Dette er en følge af »forholdets natur«. Men antagelsen er i sig selv et stempel, der angiver kvalitet.

Som det ofte er tilfældet, har afhandlingen haft en lidt trang fødsel, hvilket ikke så meget skyldes »forholdets« som »omstændighedernes natur«. Skiftende arbejdspladser – man hutler sig frem – har givet varierende muligheder for koncentration om opgaven. Men nu er det hele i hus.

Hvordan ser huset så ud? Afhandlingens titel dækker indholdet. Efter indledende kapitler (1-3) følger en systematisk gennemgang af den teoretiske og politiske debat om finanspolitikens udformning i perioden. At samle dette materiale er afhandlingens fortjeneste. Fremstillingen er klar og »let at gå til«. Svagheden må siges at være, at man alt for ofte savner forf.'s egne kommentarer til de mange pro et contra synspunkter, som så redeligt refereres.

Det er nok muligt, at ganske enkelte af læserne vil sige, der er en masse banalt stof i afhandlingen. Vi har jo endnu iblandt os en lille gruppe, som har haft stoffet helt inde på livet: Thorkil Kristensen, Winding Pedersen, Gelting, Philip, Nyboe Andersen og enkelte flere. Men materien er på ingen måde banal for den blot lidt yngre generation, som forhåbentlig vil læse bogen og blive belært.

Allerede her må jeg have lov at rette en kritisk bemærkning. Når de nævnte (m.fl.) er lyslevende, hvorfor har forf. da ikke benyttet sig i højere grad af dette? Tale med

Jeg har med stort udbytte haft anledning til at drøfte det følgende – som dækker dele af min opposition (d. 6. marts 1987) – med de to øvrige medlemmer af bedømmelsesudvalget: P. Nyboe Andersen og Hans Brems.

dem, spørge, diskutere. Det virker, for at illustrere, pudsigt, at forf. p. 242, fodnote 36, ved henvisning til en anmeldelse fortæller, at Philip havde kontakt til Professorudvalget og derefter beretter, at Philip har oplyst, at det drejede sig om to interne notater (om hvad?). Hvorfor har forf. ikke trukket stærkere på disse tilgængelige kilder? - Kan det hænge sammen med, at forf. som videnskabsmand er lidt anonym, uden helt klare, selvstændige, standpunkter, ud fra hvilke han kunne (forsøge at) sætte disse kronvidner op mod muren.

Kap. 1 er, som det rigtigt hedder i titlen, en »Indledning«, som ret beset giver et hurtigt overblik over afhandlingen. Allerede her præsenteres den senere dokumenterede tese, at økonomer, der i princippet tilsluttede sig »de-sunde-finansers-princip«, altså budgetbalance, meget vel i konkrete situationer var villige til at afvige fra princippet. Myrdal's forestilling om balance over en konjunkturperiode blev en slags redningsplanke for den ideale tilstand, i kraft af hvilken man kunne »overleve«. Forf. viser senere, at dette synspunkt breder sig ind i politikernes verden. - Hele kapitlet har resumeets karakter og kunne måske som sådant uden skade have været kortere.

Kap. 2. behandler »Grundlaget for den klassiske finanspolitik«. Det påvises, hvorledes det lykkes økonomer at opretholde dogmet om budgetbalancens velsignelser, samtidig med at man dog »bløder« dette op, jfr. f.eks. pp. 33 f. Det er netop interessant, at synspunkterne åbenbart er mere nuancerede end så ofte refereret.

Det ville have været af interesse, om forf. i dette kapitel havde taget en »klassiker« - her er mange muligheder, måske en ældre som Stuart Mill eller en yngre som Pigou - og givet en systematisk gennemgang af ræsonnementet omkring budgetbalancens begrundelser og »fordele«. Jeg har selv ledt lidt usystematisk her og der og indrømmer, det kræver nærlæsning¹.

Kap. 3 - »Hovedreglerne i den klassiske finanspolitik« - ligger i god forlængelse af det forrige kapitel. Tidligere synspunkter på finansiering af driftsbudgettet ctr. anlægsbudgettet refereres udmærket. Her som senere bliver man slået af forf.'s talent for at finde prægnante citater, hvilket må forudsætte en meget stor gennemgang af litteraturen.

I henvisningerne til 20'ernes store statsgæld savner man en (nærliggende) kvantificering. Materialet er let tilgængeligt fra nationale kilder som fra internationale (League of Nations). Forf. forholder sig her (og senere) meget passivt til sit stof. Han refererer uden at gå ind i en argumentation. Var det rigtigt, at man ud fra f.eks. fordelingsmæssige synspunkter kunne argumentere, at statsgælden var »for stor«? Ud fra hvilke synspunkter kunne et sådant synspunkt opretholdes? (F.eks. at i midten af 20'erne gik en fjerdedel af Norges skatter til finansiering af renter, og i 1931/32 var det en

1. En nyttig henvisning kan være Burkhead (1954).

tredjedel af de britiske statsudgifter?). Her – som i øvrigt – er der næsten ingen empiri at hente i afhandlingen. Oplysninger i en fodnote pp. 44 f. er magre, temmelig tilfældige og helt usystematiske.

Det meget korte kap. 4 argumenterer uden megen dokumentation, at omkring 1930 begyndte vandene at skilles. Var der alene behov for kortvarige indgreb, som kunne fremskynde en påkrævet løn-pristilpasning, eller var der tale om mere strukturelle svagheder i markedssystemet? Velskrevet, men noget tyndt.

Hovedindholdet i kap. 5 – »Forslag til beskæftigelsesfremmende foranstaltninger« – er referat af crowding-out hypotesen: Offentlige arbejder vil alene have den virkning, at private investeringer falder tilsvarende. Dette problem vender forf. igen og igen tilbage til i sine referater af den økonomisk-teoretiske og den politiske debat. Det havde derfor været på sin plads, om forf. med relation til nyere diskussioner havde givet en omhyggelig analyse af problemet. Her fremstilles det, som om man enten er for eller imod – og i øvrigt uden at finansieringsformen diskuteres. Men i hvert fald på det helt teoretiske plan vil formentlig de fleste indtage et mellemstandpunkt – Friedman måske undtagen – nuanceret under hensyntagen til den øjeblikkelige situation. I vort fags jargon drejer det sig om LM-kurvens elasticitet. Dette synspunkt kommer ikke frem. Man kan netop med udgangspunkt i dette kapitel argumentere, at en væsentlig svaghed i afhandlingen er, at forf. kun sjældent trækker linierne op til nyere økonomisk teori, som på mange måder kan kaste lys over tidligere diskussioner. I denne henseende er der desværre for lidt at hente i afhandlingen, om end der i kap. 13-15 er gode tilløb.

Man møder i øvrigt ofte den opfattelse, at de nye finanspolitiske ideer kan læses i *General Theory*. Så skal man læse mellem linierne! Men der er det rigtige i synspunktet, at de nye ideer passer som hånd i handske til Keynes' generelle model. Hvad der direkte står hos Keynes er alene bemærkninger om betydningen af offentlige investeringer m.v. Man kan vist ikke påstå, at forf. her fejler, men man kan savne en diskussion af problemet: Hvilken rolle har Keynes spillet for nyere finanst teori? Patinkin synes at mene, Keynes stod fadder. Andre, incl. mig selv, vil mene, at fadderskabet er noget anløbet.

En sådan analyse ville i hvert fald have været et godt udgangspunkt for kap. 6: »Den udenlandske indflydelse på den danske finanspolitiske debat i begyndelsen af 1930'erne«. Her spiller netop Keynes – og ikke mindre Ohlin – en stor rolle. Forf. har herunder haft den gode idé at gennemgå de mange artikler af Keynes, som *Berlingske Tidende* offentliggjorde i 30'erne. (Bemærk forf.'s kildekritiske sans: Er avisens redaktionsarkivs samlinger fuldstændige? Jfr. note 6, p. 65).

Kapitlet er solidt. Der gives byggende på en omfattende litteratur en god gennemgang af Keynes' løbende bidrag. Det er et hovedsynspunkt, at de politiske »ekspan-

sionister« trøstede sig ved at finde en analytisk begrundelse hos Keynes (som hos Ohlin og Myrdal).

Men igen savner man forf.'s egne kommentarer. Hvordan kunne forslag fra Keynes i sommeren 1933 om en samtidig devaluering i alle lande give en mening? Hvor er fordelene, når de relative kurser ikke ændres? Naturligvis, fordi guldbasen dermed med ét slag ville forøges med heraf følgende mulighed for udvidelse af pengemængde og fald i rentefod. Dette ræsonnement skinner så klart igennem i den af forf. på samme side citerede artikel af Keynes. Hvorfor ikke en sådan kommentar snarere end (p. 76): »Denne ekspansion blev på en *pudsigt* måde af Keynes kædet sammen med den foreslåede devaluering.« (Kursiveringen her).

Forf. har haft den gode idé her at redegøre for udviklingen i Sverige og Norge. Om end hver får sit, lader forf. dog Ohlin spille førsteviolín i Sverige. Myrdal bevæger sig »inden for det politisk acceptable« med sin tese om balance over konjunkturperioden. På det politiske plan viste Myrdal's tanker sig meget frugtbare, som forf. også påviser.

Afsnittet om Norge er direkte spændende. Her er Frisch kapelmesteren, som dog kom til at spille for en næsten tom sal. Hans virkelige originale *Sparing og cirkulationsregulering* (Oslo 1933), jfr. tilsvarende mere sofistikerede artikler i *Econometrica* 1934 (som forf. ikke nævner), fik en vis indflydelse også i Danmark, hvor Jøren Pedersen, Jens Warming og Carl Iversen gjorde brug af ræsonnementerne, jfr. p. 93. Det vil overraske mange at høre, at så forskellige personer som Frisch, Keilhau, Wedervang og Jæger i 1932 kunde finde sammen og sende et åbent brev til Stortinget med opfordring til at føre en konjunkturudlignende finanspolitik.

Frisch's indflydelse synes ikke mindst betydelig i kraft af en nær forbindelse til arbejderpartiets ledende økonom, Ole Colbjørnsen. Tilsvarende nære politiske kontakter havde i Sverige Myrdal og Ohlin. Det er forf.'s hypotese, at disse økonomer så at sige legitimerede den ekspansive politik, politikerne i øvrigt var indstillet på. Det krævede færre undskyldninger at fravige budgetbalancen.

I kap. 7 (»Nye synspunkter omkring finanspolitikken«) er man på ren dansk grund. Hovedaktørerne er Warming og Jørgen Pedersen. Det er nu en snes år siden, man begyndte at anerkende Warming som nationaløkonom. Forf. lægger her – hvilket er rimeligt – hovedvægten på Warming's udvikling af multiplikator-teori², der, ret beset, var en nyopdagelse (dateret til 1928): En investering »trækker« en opsparing med sig

2. Det er lidt mærkeligt, at Keynes ikke nævner Warming. Han må – som redaktør af *Economic Journal* – have kendt Warming's artikel. Kan det være fordi Warming i øvrigt var ham ukendt og overhovedet uden forbindelse til den noget snævre verden, Keynes bevægede sig i: The Cambridge-Circus? Bemærk i øvrigt, at forf. har haft den gode idé (forgæves) at efterspore en evt. korrespondance mellem Keynes og Warming, jfr. noten p. 112.

af samme størrelse. Herved slås bunden ud af det gamle argument, at en investering *forudsætter* en tilsvarende opsparing. Bemærkelsesværdigt er også Warming's forsøg på at kvantificere multiplikatoren - hvor primitivt det er i dag end kan forekomme.

Forf. henviser til tidligere bidrag på dette område - ikke mindst Wulff og Frederik Johannsen³. I fremstillingen af Warming's bidrag trækker forf. på et meget stort og meget spredt materiale, hvorunder forf. endnu engang dokumenterer talent (og energi) for at finde frem til alle kilder: Bøger, småskrifter, avisartikler, bidrag også i »fjerne« tidsskrifter m.v. Uden at ideen er forankret i et helhedssyn på økonomien, argumenterede Warming netop med udgangspunkt i sin multiplikator-teori for en ekspansiv finanspolitik. Bemærkelsesværdigt - og af forf. fremhævet - er Warming's afvisning af crowding-out postulatet: Hvis offentlige investeringer presser private investeringer tilbage, må det samme gælde en stigning i en privat sektors investeringer! Ræsonnementet er jo slående godt. (Men hvorfor synes forf. *helt* at afvise crowding-out? Jfr. ovenfor).

Ikke ubegrundet kan forf. konkludere, at Warming i 1931 var »betydeligt nærmere de moderne finanspolitiske ideer end nogen anden dansk eller skandinavisk økonom« (p. 116).

Som nævnt er Jørgen Pedersen kapitlets anden hovedperson, først og fremmest med henvisning til den kendte 1937-artikel, men tillige - og med rette - til bidraget i Cassel-festskriftet fra 1933, der kan betegnes som et gennembrud for Jørgen Pedersen's makroøkonomiske arbejder.

Hvad man kan undres over er, at der tilsyneladende ikke kom et »samspil« mellem Warming og Jørgen Pedersen. Kan det være p.g.a. Warming's ofte noget kluntede formuleringer? Kan det have været »gemytternes uoverensstemmelse«? Det kan dog næppe have været p.g.a. Axel Nielsen's kendte skepsis over for Warming's national-økonomiske arbejder!

Jørgen Pedersen får imidlertid et (fortjent) kap. 8 for sig selv. Der lukkes hermed op for den funktionelle finanspolitik, hvor hovedsynspunktet (vistnok) først blev almindelig kendt ved arbejder af Alvin H. Hansen (som i sin 1941-bog citerede Jørgen Pedersen langt og længe) og Abba P. Lerner. Det var et gennembrud, her i landet fulgt op af Gelting, Philip, Nyboe Andersen m.fl. Jørgen Pedersen's konsekvente ræsonnement uddyber forf. i senere kapitler bl. a. om »de ledige penge«.

I kap. 9 vurderes de moderne finanspolitiske ideers udvikling i Danmark frem til 1936. Et interessant spørgsmål er herunder det valutariske spillerum, som af gode grunde optog debatten. Jørgen Pedersen's argument var - man fristes til at sige

3. Bemærk, at der kan opstå en navneforveksling mellem den danske (telefondirektør) Frederik Johannsen og den tyske økonom af samme navn. De arbejdede begge med multiplikator-teorien.

selvfølgelig - at variable kurser burde indføres. Modargumentet var retaliation fra England og Tyskland, jfr. p. 160. Og arkivstudier tyder på, der er hold i det argument.

Forf. synes at have belæg for at postulere, at i første halvdel af 30'erne var der »blandt danske som udenlandske økonomer ... generel tilslutning til, at staten kunne påvirke aktivitetsniveauet ved hjælp af en ekspansiv finanspolitik« (p. 155). Og han fortsætter, at der »er intet som tyder på, at danske økonomer skulle have været senere til at forstå dette end kollegerne i Norge, England og Sverige«. (I begejstringen fortsætter forf. med et »Tværtimod«, som vel må være inspireret af Warming og Jørgen Pedersen).

Kap. 10 (»De politiske partier«) er givtigt og interessant, om end der ikke kommer så meget nyt ud af det. Modsætningen mellem Venstre, der til stadighed argumenterer for tilpasning af lønninger og priser, og Socialdemokratiet, der gik ind for en plan-økonomisk styring (hvad dette så mere konkret måtte indebære?), kommer klart frem. Fra forskellig side henviste man til en »Myrdal'sk finanspolitik«, men meget andet end lidt flirt blev det ikke til. Som forf. formentlig med rette argumenterer, var der f.eks. ikke i socialdemokratiet »en Wigforss eller en Colbjørnsen, som kunne formidle de nye ideer inden for partiet« (p. 192). Bramsnæs kunne måske være blevet manden; men det blev han ikke, jfr. p. 192.

Med rette ofrer forf. et kap. (11) på debatten om General Theory. Hovedsynspunktet - som forf. deler med andre - er, at p.g.a. den nære kontakt med de svenske økonomer virkede Keynes ikke revolutionerende på danske økonomer, jfr. f.eks. Winding Pedersen's anmeldelse (1936) og jfr. også Brems (*HOPE*, 1978). Ville Winding Pedersen stå ved sin anmeldelse i dag? Det må dog vist siges stadig at være et åbent spørgsmål, om Keynes ikke gav afgørende nyt i forhold til Stockholm-skolen. Men det er rigtigt, at bortset fra Ester Boserup (1936) og (noget senere) Jørgen Pedersen, tog det tid, før Keynes slog igennem i Danmark. På Københavns Universitet blev den Keynes'ske model først systematisk doceret af Gelting - i forelæsninger fra 1943-51 i finanspolitik! Allerede i 1941 offentliggjorde dog Nyboe Andersen *Penge og PengesVærd*, som er gennemsyret af Keynes. Der er imidlertid næppe grund til at være overrasket over, at det især var blandt de unge, Keynes' tanker slog rod. Til sin død (1950) viste Axel Nielsen ringe forståelse for Keynes. Men det kan overraske, at Warming ikke nåede at tage bogen til sig. (Warming var imidlertid ikke meget læsende!).

Kap. 12 (»Den finanspolitiske debat i Danmark under indtryk af den »Keynesianske revolution«) har som hovedpersoner Kjeld Philip, Jørgen Gelting og Jørgen Pedersen. Det drejer sig om et referat blottet for kritiske og udvidende betragtninger. Et eksempel: Philip's idé - i disputatsen fra 1942 - om, at skatterne kan »miste deres værdi som et kortsigtet konjunkturpolitisk instrument, fordi borgerne efterhånden ville lære at spekulere imod skatteændringer og opbygge reserver til imødegåelse af

finanspolitiske indgreb« (p. 213) refereres. Men havde det dog ikke været nærliggende at sætte denne tanke i forbindelse med moderne teori om rationelle forventninger? Hvad vi her spises af med er en fodnote om Barro (p. 215). Samme side siger forf., »at ligesom det pengepolitiske instrument havde mistet sin effektivitet – hvilket bl.a. det mislykkede konverteringsforsøg havde vist – ville ...«. Er det ikke at vende op og ned på det hele? Konverteringsforsøget viste vel netop pengepolitikens effektivitet, men brød sammen af valutariske grunde!

Også på en række andre punkter kunne man have ønsket, at forf. havde benyttet lejligheden til at kunne andet og mere end at præstere et godt, kronologisk referat. Havde det f.eks. ikke været nærliggende i omtalen af Jørgen Pedersen's forslag om »ventepenge« at nævne de af Jørgen Pedersen stort set forbigåede administrative problemer? Man kunne her forestille sig, at »ventepengesummen« blev fastlagt på forhånd, udbetalt til fagbevægelsen, som derefter med gevinst eller tab kunne administrere ordningen. (Noget andet er, at fagbevægelsen formentlig ville frabede sig en sådan ordning).

Kap. 13 giver et langt og meget omhyggeligt referat af »Professor-udvalgets« 1. betænkning. Forf. refererer, han citerer side op og side ned, men kommentarer og personlige synspunkter er der ikke mange af. Store dele af stoffet er nok for en lidt ældre generation banalt, men det har det naturligvis ikke været for forf. – Et interessant synspunkt findes i kap. 13.2, hvor forf. argumenterer, at når udvalget ikke har anlagt et gennemført funktionelt synspunkt på finanspolitikken, kan det være, at man var bange for, at det ville være »politisk uacceptabelt«. Det kan meget vel være, men hvorfor ikke spørge en af hovedaktørerne, f.eks. Winding Pedersen? Sådanne kilder synes forf., som allerede nævnt, ikke at have trukket meget på.

Kap. 14 refererer debatten mellem Jørgen Pedersen og Winding Pedersen om udvalgets betænkning. Igen meget referat og citater i det uendelige (– er det fotokopieringens forbandelse? –), men man savner forf. på scenen. Man kan i øvrigt spørge, om forf. helt klart har fat i, at for Jørgen Pedersen betød inflationen en kumulativ proces og ikke bare prisstigninger. Der havde været god anledning til at drøfte dette i relation til et prægnant citat, pp. 270 f. I spørgsmålet om formuens betydning for efterspørgslen (p. 277) overser forf. – som så mange steder – mulighederne for at inddrage moderne teori.

I 14.1 refereres Winding Pedersens svar godt og klart. Forf. beskriver – igen med lange citater – den ganske vigtige forskel, der fandtes mellem de to kombatanter. Man kunne kalde det den komparativt statiske analyse, som J. P. beherskede virtuost, ctr. W. P.'s mere dynamiske antydninger. Noget forenklet kan man måske sige, at J. P. er logikeren, hvor W. P. er pragmatikeren. Her kunne forf. nok have haft andet og mere at sige, end hvad fotokopieringsmaskinen afslører.

Forf. lægger med god grund vægt på den forskellige opfattelse af udbudselasticitet-

erne. Bortset fra den politiske undertone, som et sted antydes af W. P., kunne det have været interessant at se en ny empirisk analyse af de historiske data. Men måske ville dette have været mere krævende end godt er.

Kap. 15 giver noget nyt og originalt. Overskriften er lovende: »Debatten om Professor-udvalgets betænkning set som en regimediskussion«. Det er lovende; thi det peger hen mod en diskussion af den gamle debat set med moderne teoriers briller – som så ofte efterlyst ovenfor. Hovedsynspunktet i kapitlet er kort fortalt, at mens Professor-udvalget skønnede, at økonomien befandt sig i et »klassisk regime« med uelastisk udbud, var J. P. af den opfattelse, at udbuddet var elastisk (og efterspørgselsbestemt), d.v.s. i et »Keynesiansk regime«. – Et andet vigtigt synspunkt hos forf. er, at Professor-udvalget, jfr. ovenfor, synes at trække flere politiske præmisser ind – ofte implicit – i sin argumentation end J. P.

Et par kommentarer er påkrævede. For det første skiftede situationen vel i krigens løb, så der måske var tale om et regimeskift. Et sådant synspunkt er ikke klart fremme, men strejfes i en note p. 317 i relation til sektorer, men hvad med et tidsmæssigt skift? Noget sådant antydes p. 318. En klar fremstilling ville her have nuanceret beskrivelsen. Det ville tillige kunne have givet anledning til en interessant (teoretisk) diskussion af bevægelserne fra et regime til et andet, hvilket naturligvis ville forudsætte en dynamisk analyse. Her er vanskelige, vist nok ikke afklarede, men spændende problemer, som Jørgen Pedersen i virkeligheden, og naturligvis med et andet ordvalg, er tæt på, jfr. det lange citat p. 275 f.

Dette leder frem til et postulat om, at i forf.'s modelgrundlag forudsættes det muligt at sondere skarpt mellem de forskellige regimer. Men kan man det? Overhovedet er definitionerne af de forskellige regimer ikke ganske klare. Hvilke indikatorer skal man vælge?

Om disse ganske vigtige spørgsmål er forf. tavs. Uanset tid og sted kører han lidt mekanisk regime-modellen igennem. Dette er ikke uden fortillfælde, hvor man har set disse modeller anvendt som fortolkningsramme i konkrete situationer.

I et appendix gennemgås formelle modeller svarende til de forskellige regimer. Disse er vistnok i det store og hele svarende til de gængse. – Alligevel: Kapitlet er for enhver læser en interessant kadence.

Kap. 16 går fra økonomernes opfattelse af finanspolitikken under krigen til politikernes. Igen verificeres et af forf.'s (i øvrigt ikke overraskende) hovedsynspunkter: Situationens pres får politikerne (i øvrigt som økonomerne) til at »slække« på hævdevundne balanceprincipper. Man kan naturligvis lægge vægt på forskellige sider af debatten. Det kan f.eks. forekomme af særlig interesse at se, hvorledes Vilhelm Buhl og Bertel Dahlgaard svajede i vinden, snart med bøjninger mod en Myrdal'sk finanspolitik, snart mod en ortodoks. Pragmatikere var de jo begge!

For Buhl's vedkommende synes det at være forf.'s opfattelse, at en åbning over for nye tanker ikke mindst skyldtes et pres fra embedsmænd. Formodentlig med rette nævnes her Jørgen Dich og Viggo Kampmann. Den rolle, E. Dige spillede, er måske mere tvivlsom. Det kan næppe bebrejdes forf., at han ikke har kunnet give klare svar på sådanne spørgsmål. Samtaler mellem en minister og hans embedsmænd findes i reglen ikke bevaret i noget arkiv.

Forf. når i kapitlet en interessant konklusion: Anti-inflationsplanen fra sommeren 1943 betød ikke et politisk gennembrud for moderne finanspolitiske ideer. Man fulgte (næsten) passivt de økonomiske eksperter: Professor-udvalget og Nationalbanken: »Det vil ikke være urimeligt, at det i sidste ende var den prestige, der knyttede sig til Professor-udvalget og vel nok især til Nationalbanken, og ikke den fremførte økonomisk-teoretiske argumentation, som blev afgørende for, at politikerne gennemførte overbudgetteringspolitikken« (p. 359).

Kap. 17 har overskriften »Planlægning og efterkrigstidens økonomiske politik«. Kapitlets essens er en meget kortfattet gennemgang af Professor-udvalgets 2. betænkning. Det ville her have været interessant, om forf. nærmere havde sammenholdt 1. og 2. betænkning. Den sidste er meget mere omhyggelig i sine formuleringer. De spor af kvantitetsteoretiske formuleringer, som findes i 1. betænkning, er ikke at finde i »2. udgave«. Jørgen Pedersen's kritik havde ikke været uden effekt. Igen mener forf., at når man finder det »hensigtsmæssigt at begrænse anvendelse af finanspolitikken til at udjævne konjunkturerne« ... »er [det] nærliggende at opfatte dette som et forsøg på at tilpasse argumentationen til politikernes traditionelle synspunkter«. Og videre: »... forståelsen for nye ideer var meget beskeden«. (Alt p. 368). Men igen: Hvad siger levende hovedvidner som Winding Pedersen og Thorkil Kristensen?

Ganske kort afsluttes med et referat af nogle politiske programerklæringer for efterkrigstidens finanspolitik. Der kunne her have været plads til en kort gennemgang af den svenske debat. (Den norske var jo »blokeret«.)

Konkluderende kan man vist fastslå, at her er tale om en meget velskrevet og klar beretning om tidsforløbet for finansteoretiske ideers gennembrud i Danmark. Forf. har herunder haft fantasi for at opspore og udnytte en lang række »sekundære« kilder, som er sat i god og relevant sammenhæng. Allerede dette er meget og repræsenterer ikke alene en meget stor arbejdsindsats, men også talent for at finde det relevante.

Forf.'s påpegning - og dokumentation - af, at selv principielle tilhængere af et balanceret budget var åbne over for at slække på principperne, er interessant og giver et mere nuanceret billede af det ellers stereotype billede, som ofte tegnes. Men der er svagheder.

Det er som nævnt en svaghed, at forf. ikke i højere grad forsøger at se debatten med vor tids øjne. Et godt eksempel herpå er den noget overfladiske behandling af 30'ernes crowding-out diskussion, hvor nyere teori kunne kaste lys over fortidens mere dunkle postulater. Forf.'s beskrivelse, der som nævnt indebærer et »alt eller intet«, er utilfredsstillende. (Zeuthen's ræsonnement må vel f.eks. forudsætte, man er i en slags likviditetsfælde). Men kap. 13-15 retter i et vist omfang op på disse skævheder.

Det er som også nævnt en anden svaghed (og med det lige anførte sammenhængende), at afhandlingen i det store og hele er for rent refererende uden personlige kommentarer til de anførte ræsonnementer. Noget sådant ville ikke alene kunne have været klagende (og oplivende), men ville tillige kunne have vist et billede af forf. som en kritisk, alment orienteret og også i nyere teori skolet økonom.

Men en god bog er det. Den vil meget længe forblive et standardværk om et spændende emne.

Litteratur

- Burkhead, Jesse. 1954. The balanced budget. *Quarterly Journal of Economics*.
- Frisch, R. 1933. *Sparing og cirkulationsregulering*. Oslo.
- Hansen, Alvin H. 1941. *Fiscal policy and business cycles*.
- Nyboe Andersen, P. 1941. *Penge og penges værd*.
- Pedersen, Jørgen. 1937. Einige Probleme der Finanzwirtschaft. *Weltwirtschaftliches Archiv*.
- Philip, Kjeld. 1942. *Bidrag til læren om forbindelsen mellem det offentlige finanspolitik og den økonomiske aktivitet*. Århus.
- Warming, J. 1931. Tilpasning. *Gads danske Magasin*.
- Winding Pedersen, H. 1936. Anmeldelse af J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*.
- Topp, Niels-Henrik. 1987. *Udviklingen i de finanspolitiske ideer i Danmark 1930-1945*. København.

Det er som nævnt en svaghed, at forf. ikke i højere grad forsøger at se debatten med vor tids øjne. Et godt eksempel herpå er den noget overfladiske behandling af 30'ernes crowding-out diskussion, hvor nyere teori kunne kaste lys over fortidens mere dunkle postulater. Forf.'s beskrivelse, der som nævnt indebærer et »alt eller intet«, er utilfredsstillende. (Zeuthen's ræsonnement må vel f.eks. forudsætte, man er i en slags likviditetsfælde). Men kap. 13-15 retter i et vist omfang op på disse skævheder.

Det er som også nævnt en anden svaghed (og med det lige anførte sammenhængende), at afhandlingen i det store og hele er for rent refererende uden personlige kommentarer til de anførte ræsonnementer. Noget sådant ville ikke alene kunne have været klagende (og oplivende), men ville tillige kunne have vist et billede af forf. som en kritisk, alment orienteret og også i nyere teori skolet økonom.

Men en god bog er det. Den vil meget længe forblive et standardværk om et spændende emne.

Litteratur

- Burkhead, Jesse. 1954. The balanced budget. *Quarterly Journal of Economics*.
- Frisch, R. 1933. *Sparing og cirkulationsregulering*. Oslo.
- Hansen, Alvin H. 1941. *Fiscal policy and business cycles*.
- Nyboe Andersen, P. 1941. *Penge og penges værd*.
- Pedersen, Jørgen. 1937. Einige Probleme der Finanzwirtschaft. *Weltwirtschaftliches Archiv*.
- Philip, Kjeld. 1942. *Bidrag til læren om forbindelsen mellem det offentlige finanspolitik og den økonomiske aktivitet*. Århus.
- Warming, J. 1931. Tilpasning. *Gads danske Magasin*.
- Winding Pedersen, H. 1936. Anmeldelse af J. M. Keynes, The General Theory of Employment, Interest and Money. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*.
- Topp, Niels-Henrik. 1987. *Udviklingen i de finanspolitiske ideer i Danmark 1930-1945*. København.